

DOI 10.17234/SocEkol.33.1.4
UDK 364.65-053.2-054.6(497.544)

Izvorni znanstveni članak
Primljeno: 28. 10. 2023.
Prihvaćeno: 15. 02. 2024.

RAD S DJECOM BEZ PRATNJE – STRANIM DRŽAVLJANIMA U VUKOVARSKO-SRIJEMSKOJ ŽUPANIJ – POGLEDI IZ PERSPEKTIVE STRUČNJAKA

Miroslav Brkić, Anita Barišić i Martina Šmuc

Miroslav Brkić
Univerzitet u Beogradu, Fakultet političkih znanosti
Jove Ilića 165, 11 000 Beograd, Srbija
e-mail: miroslav.brkic@fpn.bg

Anita Barišić
Pravni fakultet Sveučilišta u Osijeku
Ul. Stjepana Radića 13, 31 000 Osijek
e-mail: abaristic@pravos.hr

Martina Šmuc
Društvo „Hrvatska žena“ Vinkovci
Glagoljaška ulica 13, 32 100 Vinkovci
e-mail: smuc.martina1@gmail.com

Sažetak

Cilj ovog rada je dobiti uvid u perspektivu stručnjaka (posebnih skrbnika socijalnih radnika i policijskih službenika za nezakonite migracije) o provedbi postupka rada s djecom (maloljetnicima) bez pratnje stranim državljanima. U kvalitativnom istraživanju podaci su se prikupljali u dvije fokusne grupe, u kojima je sudjelovalo deset stručnjaka iz javnih ustanova (područni ured Hrvatskog zavoda za socijalni rad, ustanove socijalne skrbi te područna policijska uprava). Rezultati su pokazali kako sudionici istraživanja opisuju svoj rad s djecom bez pratnje kroz međuresornu suradnju policije i sustava socijalne skrbi, na temelju pozitivnih pravnih propisa s ciljem zaštite prava i u najboljem interesu djeteta. Svoju profesionalnu ulogu opisuju kroz informiranje i osiguravanje prava djeteta bez pratnje, kao i kroz pružanje psihosocijalne podrške djetetu. Problemi s kojima se suočavaju u radu su nedostatak stručnog kadra i prevoditelja, infrastrukturni problemi, odbijanje suradnje od strane maloljetnika, osjećaj da njima djeca manipuliraju, kao i pojavu profesionalnih i etičkih dilema u radu. Ujedno su naveli kako djelatnici u području rada s djecom bez pratnje moraju imati specifična znanja, npr. znanja o posljedicama traume kod djece, vještine empatije i osobine poput smirenosti, a za smjernice kojima se može poboljšati ovo područje rada ističu važnost uvođenja obveznog medicinskog vještačenja djece, pružanje psihosocijalne podrške djeci i stručnjacima koji s njima rade, kao i osiguranje edukacije za stručnjake. Nalazi istraživanja mogu biti od koristi državnim resorima prilikom kreiranja javnih politika za postupanje u radu s djecom bez pratnje, ali i za planiranje određenih intervencija za ublažavanje posljedica traume jednom kada se ona zateknu na teritoriju Republike Hrvatske.

Ključne riječi: *djeca bez pratnje, socijalni rad, međuresorna suradnja, smjernice za rad s djecom bez pratnje, psihosocijalna podrška*

1. UVOD¹

Tema skrbnništva, postupanja i rada s djecom bez pratnje – stranim državljanima u Republici Hrvatskoj važna je i kompleksna. Migrantske krize odražavaju se na naše društvo te zahtijevaju rješavanje koje uključuje visok stupanj međuresorne suradnje, kao i dobru pripremljenost na djelovanje. Djeca predstavljaju posebno osjetljivu skupinu koja se suočava s izazovima i rizicima zbog statusa jer su strani, maloljetni državljani i još k tome bez roditeljske pratnje. Prema čl. 4. toč. 17. Zakona o međunarodnoj i privremenoj zaštiti (NN 70/15, 127/17, 33/23), „dijete bez pratnje je državljanin treće zemlje ili osoba bez državljanstva mlađa od 18 godina koja je ušla u Republiku Hrvatsku bez pratnje odrasle osobe odgovorne za njega u smislu roditeljske skrbi sukladno zakonodavstvu Republike Hrvatske, sve dok se ne postavi pod skrb takve osobe, a uključujući i djecu koja su ostala bez pratnje nakon što su ušla u Republiku Hrvatsku“.

Općenito, populacija djece i mladih se u Nacionalnom planu borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2027. godine navodi kao ranjiva skupina. Odvojenost maloljetne djece od skrbnika ili roditelja stvara rizik da oni postanu žrtve trgovanja ljudima, žrtve nezakonitog rada ili seksualnog iskorištavanja. Termin „u riziku“ se profilirao i postao osnovni termin za opisivanje djece koja se nalaze u raznim problemima koji stvaraju prijetnju njihovom razvoju i prilagodbi u društvu (Bašić i Ferić, 2004). Žižak (2008) navodi da su činitelji rizika specifični za djecu bez pratnje, a s obzirom da djeca dolaze iz teških i traumatskih situacija. Djeca su često frustrirana što ne mogu izraziti svoje potrebe i teškoće, dolazi do pojave anksioznosti i tugovanja zbog naglih promjena, gubitka ili odvojenosti od obitelji. Žižak (2008) navodi i otežano žalovanje povodom gubitka te predrasude nove sredine kao dodatne poteškoće s kojima se djeca susreću.

Djeca bez pratnje dolaze iz društava koja obilježavaju kompleksne i traumatične situacije, a neki od njih su izgubili kontakt s obitelji i suočavaju se s jezičnim, kulturnim i socijalnim preprekama. Stoga im je važno osigurati sigurnost, pristup kvalitetnom obrazovanju i zdravstvenoj skrbi te podršku u procesu integracije. Uključivanje kvalificiranih stručnjaka poput socijalnih radnika, pravnika, psihologa i drugih educiranih stručnjaka, ključno je za pružanje sveobuhvatne podrške. Oni mogu pružiti emocionalnu podršku, procijeniti individualne potrebe mlade osobe i razviti individualizirane planove skrbi i druge oblike socijalne podrške. Jedan od ključnih izazova je pružanje adekvatne podrške u smislu osnovnih potreba kao što su smještaj, hrana, obrazovanje i zdravstvena skrb (Župarić-Iljić i Mlinarić, 2018). Važno je i uspostaviti usklađivanje u radu između institucija, organizacija civilnog društva i lokalne zajednice kako bi se adekvatno odgovorilo na potrebe djeteta bez pratnje u trenutku kad ono dođe na naše područje.

¹ Ovaj rad je nastavak diplomskog rada autorice Šmuc (2023) pod naslovom „Skrbnništvo, postupanje i rad s maloljetnicima bez pratnje – stranim državljanima u Republici Hrvatskoj“.

U fokusu ovog istraživanja bilo je dobivanje uvida u iskustva provedbe postupka rada s djecom bez pratnje – stranim državljanima od strane stručnjaka (posebnih skrbnika socijalnih radnika i policijskih službenika za nezakonite migracije). Istraživanje ove teme je ključno kako bi se bolje razumjeli izazovi i potrebe, kao i uloga stručnjaka koji rade s djecom (maloljetnicima) bez pratnje – stranim državljanima. U narednom poglavlju opisat ćemo teorijsku utemeljenost rada, pojmovni i pravni okvir rada s djecom (maloljetnicima) bez pratnje te ćemo prikazati neke važne statističke podatke koji se odnose na ovu temu, dok ćemo u trećem i četvrtom poglavlju prikazati empirijski dio rada koji završava petim, zaključnim poglavljem.

2. KRITIČKA PARADIGMA: KONCEPTI PROBLEMA I DJELOVANJA IZ PERSPEKTIVE KRITIČKOG SOCIJALNOG RADA

Prema Knežević i suradnicima (2013) društvo je struktura koju čine međusobno povezani elementi. Odnosi između tih elemenata mogu biti konfliktni i upravo postojanje sukoba može dovesti do napretka u društvenoj strukturi. Kritička paradigma kojom se vodimo u ovom tekstu naglašava važnost spoznaje trenutnog stanja u društvu (pri čemu nam je cilj dobiti uvid u iskustva stručnjaka u radu s djecom bez pratnje), želju za promjenom koja počiva na principima ljudskih prava i socijalne pravde (na kojima se i temelji rad s djecom bez pratnje) te akcijsku dimenziju. Akcijska dimenzija uključuje kolektivnu akciju, zagovaranje, zastupanje i osnaživanje (Knežević i sur., 2013). Kako je dio sudionika ovoga istraživanja u profesiji socijalnog rada, vrijedi spomenuti da se u Zakonu o djelatnosti socijalnog rada (NN 16/19, 18/22) čl. 3. toč. 18. navodi kako djelatnost socijalnog rada uključuje zastupanje, zagovaranje i osnaživanje kao strateške procese rada s korisnicima ili u njihovo ime, kako bi ostvarili ravnopravniji položaj u društvu, pravo na socijalnu uslugu ili neki drugi oblik pomoći koja im bez toga ne bi bila omogućena, što uključuje i zalaganje za bolju socijalnu politiku, bolje socijalno zakonodavstvo i socijalnu pravdu u društvu. Autori Ljubotina i Družić Ljubotina (2022) navode kako je u središtu interesa socijalnog rada, kao praktično utemeljene profesije i znanstvene discipline, promicanje načela socijalne pravde, ljudskih prava, poštivanja različitosti, kao i socijalnih promjena i osnaživanja ljudi s ciljem njihovog samostalnog i slobodnog djelovanja. Pojam pravde je po njima u uskoj vezi s pojmom prava, a oba koncepta imaju za opći cilj zaštitu jednakosti među ljudima kao jednog od općih ideala u reguliranju odnosa unutar socijalne zajednice (Ljubotina i Družić Ljubotina, 2022). Upravo nam je taj dio teorijski važan u dijelu rada koji se odnosi na pravni okvir u radu s djecom bez pratnje u suradnji svih dionika koji rade u zaštiti djece bez pratnje. Kroz prijedloge smjernica za rad u području skrbiništva i rad s djecom bez pratnje bavimo se akcijskom dimenzijom zagovaranja jedne skupine ljudi: djece bez pratnje. Društvena nejednakost, objašnjena kroz prizmu kritičke paradigme rezultat je nejednakosti pozicija i pristupa društvenim resursima, uslijed čega nastaju procesi diskriminacije, socijalne isključenosti i potlačivanja (Knežević i sur., 2013). U prethodnim istraživanjima mogu se uočiti elementi drugačijeg postupanja prema djeci bez pratnje u odnosu

na ostale skupine djece o kojima brine sustav socijalne skrbi, a prilikom osiguravanja smještaja u ustanove. Dok su primjerice u Engleskoj djeca bez pratnje smještena većinski u udomiteljske obitelji, u Hrvatskoj imamo smanjeni trend povećanja broja udomiteljskih obitelji, a povećani broj djece koja tu uslugu trebaju, pa je udomiteljski smještaj prekapacitiran i nedostatan (Barišić, 2023). Iako je strano istraživanja autora Stanley (2001) pokazalo kako su djeca najzadovoljnija smještajem u ustanovama socijalne skrbi jer su tamo smješteni sa svojim vršnjacima koji su im bliski po kulturološkoj pozadini, u Hrvatskoj se pokazalo da djeca bez pratnje koja su smještena u ustanove socijalne skrbi (najčešće domovi za djecu i mladež) dolaze u sukobe s domicilnom djecom koja u ustanovama izvršavaju odgojne mjere zbog sukoba sa zakonom (Herceg Pakšić i Jeđud Borić, 2017). Djeca bez pratnje uglavnom nisu zadovoljna oblikom skrbi jer su i sama svjesna da ne pripadaju u ustanove u koje su smještena (Herceg Pakšić i Jeđud Borić, 2017). Problematika osiguravanja adekvatnog smještaja za djecu bez pratnje prisutna je i u drugim zemljama poput Grčke, gdje su djeca uglavnom smještena u ustanove socijalne skrbi za odrasle osobe, a gdje su u riziku od eksploatacije i seksualnog nasilja (Digidiki i Bhabha, 2018).

Profesija socijalnog rada prepoznaje da ljudska prava trebaju koegzistirati uz kolektivnu odgovornost koja je jedna od ključnih dimenzija kritičke paradigme, jer akcija koja vodi promjeni mora biti kolektivna (Knežević i sur., 2013). Iako su u ovome istraživanju prisutni i drugi profili stručnjaka (npr. policijski službenici), ono što je zajedničko i jednim i drugima je djelovanje po načelima suradnje u zaštiti interesa ranjive djece. Maloljetne osobe često nisu u mogućnosti raspoznati što je u njihovom najboljem interesu te im je pri razlučivanju nerijetko potrebna pomoć starije i iskusnije osobe (MROSP, 2021). Kroz perspektivu kolektivne odgovornosti ogleda se vrijednosno-etička komponenta zagovaranja i ko-kreiranja suradnog odnosa među stručnjacima različitih sustava u području zaštite djece.

U teorijskom smislu, ovdje je važno istaknuti metodu zagovaranja djece i koncept kritičke paradigme; refleksivnost i kritičko reflektiranje definirano kao stalno promišljanje o interpersonalnim činjenicama i njihovom međudjelovanju s okolinom (Fook, 2002; Knežević i sur., 2013). Upravo je ideja kolektivnog djelovanja i načelo društvene suradnje različitih dionika i aktera u području rada s djecom bez pratnje važna za ostvarenje vrijednosti ljudskog dostojanstva, poštivanja ljudskih prava i socijalne pravde prema djeci bez pratnje.

2.1. Definiranje pojma dijete (maloljetnik) bez pratnje

U samom radu korišteni su pojmovi „posebnog skrbništva“ ili „posebnog skrbnika“ te „dijete bez pratnje“ koje se još može nazvati „strani maloljetnik“, „maloljetni migrant“ ili „maloljetnik bez pratnje“. Sukladno Protokolu o postupanju prema djeci bez pratnje iz 2018. godine, dijete bez pratnje je državljanin treće zemlje ili osoba bez državljanstva mlađa od 18 godina koja je na teritorij Republike Hrvatske došla bez pratnje odrasle osobe koja je odgovorna za njega u skladu sa zakonom ili običajima, kao i dijete koje je ostalo bez pratnje nakon ulaska u Republiku Hrvatsku (MROSP, 2018). Skrbništvo nad

djecom bez pratnje – stranim državljanima u Republici Hrvatskoj odnosi se na proces pružanja zaštite, podrške i smještaja. Cilj je osigurati dobrobit za djecu, njihovo zdravlje, obrazovanje i integraciju u društvo.

Prema Kraljević i suradnicima (2011) postoje tri glavne kategorije maloljetnika bez pratnje:

1. djeca koja migriraju tražeći bolji život, ali se nalaze u nezakonitom statusu
2. djeca koja u procesu migracije postanu žrtve trgovanja ljudima
3. djeca koja su u bijegu od životno ugrožavajućih situacija te traže azil u drugoj zemlji.

Razlozi zbog kojih djeca migriraju su razni, no Bužinkić i suradnici (2013) prave distinkciju između kulturoloških, ekonomskih i političkih razloga. Politički razlozi najveći su uzrok pojave maloljetnika bez pratnje u posljednjih nekoliko godina.² To podrazumijeva bijeg djece od političkih nemira, nasilja, ratnih stanja te vjerske netrpeljivosti. Posljedice takvih situacija svakako su uništeni domovi i obiteljske kuće te progon obitelji ili pojedinih članova, i potraga za pogodnijom životnom situacijom. Naposljetku, postoje i prirodni razlozi migracija koji podrazumijevaju migracije izazvane vremenskim nepogodama i katastrofama, kao i epidemijama. U narednom poglavlju prikazani su statistički podatci nezakonitog prelaska granice Republike Hrvatske i podatci o maloljetnicima bez pratnje – tražiteljima međunarodne zaštite, prema dobi i spolu, važni za ovaj rad.

2.2. Djeca bez pratnje u Hrvatskoj: statistički podatci

Uvidom u statističke podatke objavljene od strane Ministarstva unutarnjih poslova u Izvješćima za godinu 2021. i 2022., a u Tablici 1. može se primijetiti kako su u dvije godine najviše nezakonitih prelazaka počinile osobe koje imaju afganistansko državljanstvo. Može se primijetiti i velik porast u 2022. godini od čak 33.220 nezakonitih prelazaka više u odnosu na 2021. godinu, a najviše nezakonitih prelazaka uočeno je u dubini teritorija Republike Hrvatske.

Tablica 1. *Prikaz nezakonitih prelazaka državne granice prema državljanstvu i mjestu zatjecanja u 2022. godini (MUP, 2023:161)*

Državljanstvo	Mjesto zatjecanja					
	2021.	2022.	Granični prijelaz	U blizini granice	U dubini teritorija	Prihvaćeni od policije druge države
Afganistan	4.824	14.877	537	2.488	11.346	506
Bangladeš	1.998	3.237	55	443	2.310	429
BiH	124	89	20	28	30	11
Burundi	-	5.465	0	2.554	2.898	13

² Upravo je ova populacija djece (maloljetnika) bez pratnje – stranih državljana u fokusu sudionika istraživanja.

Indija	165	1.766	149	325	1.060	232
Irak	614	6.334	23	1.526	4.574	211
Iran	559	1.914	11	344	1.458	101
Kongo	3	692	1	146	537	8
Kosovo	678	870	89	222	455	104
Kuba	145	1.777	1	625	1.135	16
Nepal	189	858	3	217	427	211
Pakistan	3.278	4.429	55	725	3.262	387
Sirija	643	1.594	12	552	990	40
Srbija	145	60	22	11	21	6
Turska	2.446	4.110	206	1.045	2.606	253
Ostali	1.593	2.552	200	820	1.383	149
UKUPNO	17.404	50.624	1.384	12.071	34.492	2.677

Najnoviji statistički podaci o maloljetnicima bez pratnje analizirani su iz izvješća Ministarstva unutarnjih poslova objavljenih do 30. rujna 2023. godine o tražiteljima međunarodne zaštite – maloljetnicima bez pratnje kojima je odobrena međunarodna zaštita. Iz Tablice 2 uočljiv je porast odobrenih međunarodnih zaštita za tražitelje zaštite gotovo svih dobnih skupina. Prema ovim podacima tražitelji međunarodne zaštite uglavnom su osobe muškog spola. Nakon prikaza statističkih podataka, u narednom poglavlju prikazan je pravni okvir zaštite djece bez pratnje.

Tablica 2. *Prikaz podataka o tražiteljima međunarodne zaštite – maloljetnicima bez pratnje prema dobi i spolu (MUP, 2023)*

Spol/Godine života	2019.	2020.	2021.	2022.	2023.*
M	65	169	174	337	1067
0-13	3	21	28	12	69
14-15	12	30	40	206	24
16-17	50	118	106	251	792
Ž	5	17	21	99	39
0-13	1	7	6	17	6
14-15	2	4	5	24	5
16-17	2	6	10	58	28
UKUPNO	70	186	195	436	1106

*Podatci koji se odnose na 2023. godinu prikazani su do zaključno 30. rujna 2023. godine

2.3. Nacionalni sustav pomoći i zaštite djece bez pratnje – pravni okvir

Sustav koji uređuje područje zaštite, skrbi i podrške djeci bez pratnje u Republici Hrvatskoj uređen je odredbama Zakona o strancima (NN 133/20), Zakona o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u Republici Hrvatskoj (NN 80/13, 15/18, 26/21, 46/22), Zakona o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23), te Obiteljskim zakonom (NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23). Do 2015. godine na snazi je bio Zakon o azilu (NN 79/07, 88/10, 143/13), no zamijenjen je Zakonom o međunarodnoj i privremenoj zaštiti (NN 70/15, 127/17, 33/23). Njime se određuju načela i uvjeti za tražitelje međunarodne zaštite, azilante te strance, a ističe se i načelo postupanja u najboljem interesu djeteta. Dodatno, zaštita, skrb i podrška djeci bez pratnje u Republici Hrvatskoj uređena je i Pravilnikom o putnim ispravama za strance, vizama te o načinu postupanja prema strancima (NN 36/08), Pravilnikom o smještaju tražitelja azila, azilanata, stranaca pod supsidijarnom zaštitom i stranaca pod privremenom zaštitom (NN 3/16:24), Pravilnikom o sadržaju zdravstvenog pregleda tražitelja azila, azilanata, stranaca pod privremenom zaštitom i stranaca pod supsidijarnom zaštitom (NN 39/08), a 2018. godine donesen je i Protokol o postupanju prema djeci bez pratnje (MROSP, 2018).

Jedinstveni dokument prema kojem se pristupa djetetu općenito, ali i u slučaju nezakonite migracije, je Konvencija o pravima djeteta (Unicef, n.d.) usvojena 1989. godine, koja obvezuje države potpisnice na pridržavanje njezinih odredbi. Prema Drventić (2019) važno je isticanje posebnih prava djeteta koje treba zaštititi radi psihičke i fizičke nezrelosti djeteta. Postoje četiri opća načela utvrđena Konvencijom, a sadržavaju važna prava djeteta:

1. Načelo nediskriminacije – djeca ne smiju trpjeti diskriminaciju ni po kojoj osnovi, u što se ubrajaju rasa, boja kože, spol, jezik, vjera, religijsko, političko ili drugo mišljenje, etničko, nacionalno ili društveno podrijetlo, teškoće u razvoju
2. Pravo na život i razvoj uključujući emotivni, psihosocijalni, društveni, tjelesni i kognitivni razvoj
3. Najbolji interes i dobrobit djeteta – sve radnje i odluke koje se odnose na dijete moraju se uskladiti s načelom najboljeg interesa djeteta. To se odnosi na odluke koje donose državna tijela, ali i odluke koje donose skrbnik i obitelj
4. Aktivno sudjelovanje – djeca imaju pravo aktivno sudjelovati u svim pitanjima koja utječu na njih, njihov život i razvoj. Djeca imaju pravo na slobodu izražavanja svog mišljenja te se njihovo mišljenje uvijek mora uzeti u obzir.

Drugi pravni akti koji su međunarodnog karaktera i kojima se u Hrvatskoj štite djeca (maloljetnici) bez pratnje su: Opća Deklaracija o ljudskim pravima (NN 12/09), Konvencija o statusu izbjeglica (NN 11/01), Konvencija o zabrani i trenutnim djelovanjima za ukidanje najgorih oblika dječjeg rada (NN 5/01), Konvencija protiv transnacionalnog kriminala (NN 14/02), Konvencija Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima (NN 7/07), Konvencija Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja (NN 11/11), Europska Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda (18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17) i Europska

Konvencija o ostvarivanju dječjih prava (NN 1/10). Važno je spomenuti i Direktivu 2013/33/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. lipnja 2013. godine koja utvrđuje standard za prihvata podnositelja zahtjeva za međunarodnu zaštitu. Direktiva se primjenjuje na državljane trećih zemalja i osobe bez državljanstva koje iskažu potrebu za međunarodnom zaštitom na području države. Direktivom se određuju važna pitanja u postupanju prema djeci bez pratnje poput uvjeta zadržavanja, jamstva za zadržane maloljetnike te njihovo obrazovanje i zapošljavanje u državi.

2.4. Imenovanje i uloga posebnog skrbnika

Sukladno čl. 240. st. 5. Obiteljskog zakona (NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23) Hrvatski zavod za socijalni rad imenuje posebnog skrbnika izvan Centra za posebno skrbništvo u slučaju da je dijete strani državljanin ili dijete bez državljanstva koje je bez pratnje zakonskog zastupnika na teritoriju Republike Hrvatske. Nadalje, sukladno čl. 240. st. 2. Obiteljskog zakona (NN 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23) dužnosti posebnog skrbnika su zastupati dijete u postupku za koji je imenovan, obavijestiti dijete o predmetu spora, tijeku i ishodu na način koji je primjeren djetetovoj dobi, te prema potrebi komuniciranje s roditeljima ili drugim osobama bliskim djetetu. Hrvatski zavod za socijalni rad može imenovati posebnog skrbnika izvan Centra za posebno skrbništvo, a posebni skrbnik koji nije zaposlenik Centra za posebno skrbništvo mora ispunjavati uvjete propisane Zakonom. Prema Bužinkić i suradnicima (2013) prilikom imenovanja skrbnika trebalo bi uzeti u obzir i mišljenje i želju maloljetnika o skrbniku, no nema potvrde u dosadašnjoj praksi da se to uvijek poštivalo. S obzirom da je većinu vremena riječ o hitnim slučajevima, Hrvatski zavod za socijalni rad uglavnom imenuje skrbnika iz redova svojih djelatnika. Stoga je upitna mogućnost iskazivanja djetetova mišljenja, posebno zbog jezične barijere.

S druge strane, problem je i preopterećenost tih socijalnih radnika koji se ne mogu u potpunosti posvetiti djetetu i pružanju pomoći djetetu bez pratnje, što često rezultira time da ne mogu dovoljno dobro odgovoriti na specifične potrebe djeteta (Župarić-Iljić i Mlinarić, 2018). Prema Smjernicama Europskog potpornog ureda za azil (engl. *European Asylum Support Office – EASO*) o uvjetima prihvata djece bez pratnje: operativni standardi i pokazatelji iz 2018. godine, osiguravanje zastupnika potrebno je što prije, a najkasnije petnaest dana od podnošenja zahtjeva za međunarodnu zaštitu. U slučaju kad je djetetov život ili integritet ugrožen, država se mora pobrinuti da se osiguraju sve zaštitne mjere potrebne za povjerljivo prikupljanje, obradu i distribuciju informacija koje se odnose na dijete. Odgovornom zastupniku daje se potrebno vrijeme kako bi izgradio odnos povjerenja s djetetom te kako bi djetetu objasnio postupak. U tom dijelu, zastupnik pokušava prikupiti osnovne informacije za pokretanje daljnjih postupaka. Prema Direktivi 2013/33/EU iz 2013. godine, zastupnik mora pomagati maloljetniku da ostvari svoja prava i ispuni obveze određene Direktivom. Nužnost suradnje policijskih službenika i socijalnih radnika je neminovna u području rada s djecom bez pratnje – stranim državljanima.

3. METODA

3.1. Cilj, istraživačka pitanja i metoda prikupljanja podataka

Cilj je ovog istraživanja dobiti uvid u perspektivu stručnjaka (posebnih skrbnika socijalnih radnika i policijskih službenika za nezakonite migracije) o iskustvima rada s djecom (maloljetnicima) bez pratnje, stranim državljanima jednom kad se zateknu na području Republike Hrvatske. Istraživačka pitanja na koja će se dati odgovor su:

1. Kako stručnjaci opisuju proces rada i svoju ulogu u radu s djetetom (maloljetnikom) bez pratnje kad se zatekne na teritoriju Republike Hrvatske?
2. Kakvo je stečeno iskustvo stručnjaka koji rade s djecom bez pratnje – stranim državljanima u smislu primjene zakonodavnih okvira u praksi?
3. Koje su kompetencije potrebne stručnjacima u području postupanja prema djeci (maloljetnicima) bez pratnje u Republici Hrvatskoj?
4. Koje smjernice stručnjaci u području skrbništva i postupanja prema djeci (maloljetnicima) bez pratnje u Republici Hrvatskoj preporučuju u svrhu djelotvornijeg postupanja prema njima?

Kao metoda prikupljanja podataka korišten je polustrukturirani intervju koji se proveo kroz grupni razgovor sa sudionicima u dvije fokusne grupe. Protokol istraživanja sadržavao je četiri cjeline s ukupno šest pitanja. Kako bi se dobio dublji uvid u funkcioniranje sustava skrbništva i uloge različitih stručnjaka primijenjena je metoda fokus grupe te se poticala rasprava na temu kako bi se došlo do detaljnije slike o radu s maloljetnim migrantima. Ayres (2008 prema Wattles, 2019) smatra kako ovim modelom istraživač lakše može doći do podataka koji nisu očekivani, kao i da se time otvara mogućnost postavljanja dodatnih potpitanja koja su došla spontano tijekom razgovora. Navedena obilježja ovaj model čine pogodnim za istraživanja u kojima se želi saznati kakva su iskustva i mišljenje sudionika. Sudionici su se imali priliku uključiti u razgovor ravnomojerno, reći nešto o sebi i o svom području rada u svrhu opuštanja i zbližavanja s drugima, a zatim je uslijedila rasprava na temu skrbništva, postupanja i rada s djecom (maloljetnicima) bez pratnje u Republici Hrvatskoj.

3.2. Uzorak

Uzorak u ovom kvalitativnom istraživanju je namjeran, a s obzirom da su sudionici birani po kriteriju stručnosti i iskustvu, tj. da rade na poslovima u radu s djecom bez pratnje i to minimalno tri godine. Uključeni kriterij od tri godine iskustva nam je važan jer se prema Ajdukoviću (2008) u kvalitativnim istraživanjima pažljivo i ciljano odabire svaki sudionik na temelju njegove dobre informiranosti. U ovom istraživanju pošlo se od pretpostavke da je tri godine radnog iskustva dostatno za davanje ključnih informacija koje želimo prikupiti. U istraživanju je sudjelovalo deset sudionika kroz dvije fokusne grupe (svaka grupa je brojala po pet sudionika). Sudionici su različitih dobni skupina (od 30 do 60 godina), a prosječna životna dob sudionika je 42,6 godina života. U prvoj fokusnoj grupi, u istraživanju su sudjelovale socijalna radnica Područnog ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad Vinkovci, socijalni radnik iz ustanove socijalne skrbi

Dom za djecu sv. Ana, pravnica Područnog ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad Vinkovci i dvije policijske službenice za nezakonite migracije iz Policijske uprave Ilok. U drugoj fokusnoj grupi u razgovoru su sudjelovala dva policijska službenika za nezakonite migracije iz Vinkovaca i tri socijalne radnice, pri čemu su dvije djelatnice ustanova socijalne skrbi (Dom sv. Ana i Centar za nestalu i zlostavljanu djecu Vinkovci), a jedna je djelatnica Područnog ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad Vinkovci. Radni staž u odabranom području se za socijalne radnike kreće od tri do 34 godine, policijske službenike od četiri do 27 godina, dok je pravnica imala devet godina radnog staža na poslovima rada s djecom bez pratnje.

Kriterij kojim je vođena raspodjela sudionika po fokusnim grupama bio je usmjeren na postizanje heterogenosti prema zanimanju sudionika. S obzirom da je cilj kvalitativne metodologije istražiti suštinu složenosti pojava i događaja (Ajduković, 2008), istraživači su nastojali steći cjeloviti uvid i u međusobnu interakciju različitih dionika u području rada s djecom bez pratnje. Bilo nam je važno voditi računa o raspodjeli, kako bi se u grupi potaknuo razgovor i razmjena informacija iz različitih profesionalnih uloga u istoj kontekstualnoj situaciji – zaštiti djece bez pratnje. Smatramo kako smo na taj način povećali sistematičnost u prikupljanju kvalitativnih podataka uz otklanjanje grupne zasljepljenosti do koje može doći u homogenoj grupi u odnosu na neki istraživački problem. Ključni informatori, odnosno sudionici istraživanja odabrani su s područja Vukovarsko-srijemske županije jer je Vukovarsko-srijemska županija 2021. godine brojila čak 2054 nezakonita prelaska granice, što je čini drugom po redu županijom s najvećim brojem nezakonitih prelazaka granice Republike Hrvatske (MUP, 2022:161). Odabir sudionika s ovog područja bio je uvjetovan zainteresiranošću istraživača za područje u radu s djecom bez pratnje, specifično za Vukovarsko-srijemsku županiju.

3.3. Postupak

Nakon zaprimanja suglasnosti za provedbu istraživanja od strane Stručne skupine za provjeru etičke prihvatljivosti istraživanja na Pravnom fakultetu u Osijeku, zatražena je i dobivena suglasnost za provedbu istraživanja od strane Ministarstva rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike. Nakon dobivanja prethodne dvije suglasnosti, upućena je pisana zamolba za sudjelovanjem u istraživanju stručnjaka koji dolaze iz policijske uprave, dječjeg doma, doma socijalne skrbi, Centra za nestalu i zlostavljanu djecu te područnih ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad s područja Vukovarsko-srijemske županije. U istraživanju su mogli sudjelovati svi pozvani sudionici bez obzira na njihov spol, dob, religijsko i seksualno opredjeljenje, rasu, socioekonomski status itd., uz uključeni kriterij radnog iskustva u području rada s maloljetnim migrantima od minimalno tri godine. Svi sudionici u istraživanju su usmeno i pismeno, pojedinačno, upoznati s ciljem i svrhom provedbe istraživanja. Prije samog održavanja fokus grupe, sudionici su potpisali suglasnost za sudjelovanje u istraživanju i suglasnost za snimanje susreta, u svrhu obrade podataka. Od strane istraživača upoznati su s osnovnim načelima održavanja fokus grupe, važnosti otvorene komunikacije i sudjelovanja u razgovoru, kao i potrebom za snimanjem razgovora i načelima zaštite podataka sudionika.

U ovom istraživanju bilo je zajamčeno pravo na dostojanstvo i slobodnu volju sudionika. Svi podatci koje su sudionici iznijeli su anonimizirani, a njihova imena i prezimena se nalaze u pohrani, obradi i prikazu rezultata pod šifriranim kodom npr. Sudionik 1 S1, S2 itd. uz dodatak slova M za muškog sudionika i slova Ž za ženskog sudionika. Sudionicima je dana mogućnost da u bilo kojem trenutku odustanu od sudjelovanja u istraživanju budu li osjećali ikakvu nelagodu. Svrha istraživanja nije ni u jednom trenutku bila prikrivena. Fokusne grupe su se provele online putem zoom platforme, jedna u srpnju, a druga u kolovozu 2023. godine. Razgovor je u svakoj od njih trajao oko 95 minuta. Kako je u ovom periodu najčešće vrijeme korištenja godišnjih odmora, jednostavnije je bilo okupiti zainteresirane sudionike za sudjelovanje u istraživanju koje se provodi online. Sa sudionicima je prethodno napravljeno testiranje uporabe tehnologije te su do trenutka provedbe istraživanja, naveli kako su već imali iskustvo online razgovaranja u grupi kroz sastanke na poslu i dr.

3.4. Obrada podataka

Obrada podataka radila se tzv. metodom tematske analize uz induktivni i deduktivni pristup. Maguire i Delahunt (2017) ističu kako je cilj tematske analize identificirati teme, odnosno obrasce u istraživačkim podacima koji su važni ili zanimljivi, a koji će biti korišteni za odgovaranje na postavljena istraživačka pitanja. Daljnji proces obrade podataka slijedio je korake tematske analize koje opisuju Braun i Clarke (2006). Preslušavanjem audio snimki razgovora fokusnih grupa i transkribiranjem započeo je prvi korak, upoznavanje s podacima, pri čemu su bilježeni potencijalni kodovi. Postupak kodiranja je početak procesa organiziranja podataka na smislen i sustavan način (Maguire i Delahunt, 2017). Drugi korak analize podataka odnosio se na početak kodiranja i grupiranja informacija po sličnosti sadržaja za svako istraživačko pitanje pojedinačno. Kodiranje su radila dva istraživača neovisno jedan o drugome, a kako bi se povećala vjerodostojnost obrađenih podataka. U analizu su uzimane one kategorije u kojima je nađen zajednički nazivnik kod većeg broja sudionika, ali i one kategorije koje su bile opis pojedinačnog iskustva, a koje su prepoznate kao važne u kontekstu ciljeva istraživanja. Treća faza, razvoj kategorija, obilježena je induktivnim pristupom, dok je dedukcija izražena u unaprijed određenim širim tematskim područjima. U četvrtom koraku provjeravani su hijerarhijski odnosi kategorija naspram kodova te obrnuto, kao i moguća preklapanja, a u petoj fazi definirane su i potvrđene konačne kategorije za svaku temu. Identificirana su ukupno četiri tematska područja koja proizlaze iz ciljeva samog istraživanja.

Tematske cjeline koje su povezane s istraživačkim ciljevima su:

- Proces rada s maloljetnikom bez pratnje i uloga stručnjaka u radu s maloljetnicima bez pratnje
- Iskustvo stručnjaka u radu s maloljetnicima bez pratnje
- Kompetencije potrebne stručnjacima za rad s maloljetnicima bez pratnje
- Smjernice stručnjaka za rad s maloljetnicima bez pratnje

Pri prikupljanju, obradi i pohrani podataka poštivale su se Smjernice o zaštiti podataka iz Uredbe (Europski parlament i Vijeće, 2016) 2016/679 Europskog parlamenta i

Vijeća od 27. travnja 2016. o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te o stavljanju izvan snage Direktive 95/46/EZ (Opća uredba o zaštiti podataka).

4. REZULTATI I RASPRAVA

Na temelju prikupljenih i obrađenih podataka dobivenih kroz grupne razgovore u dvije fokusne grupe, dobiveni su odgovori na četiri postavljena istraživačka pitanja, a koji se prikazuju u narednim potpoglavljima.

4.1. Proces rada s maloljetnikom bez pratnje i uloga stručnjaka u radu s maloljetnicima bez pratnje

Prvo istraživačko pitanje usmjereno je na ulogu stručnjaka i opis procesa rada s djecom (maloljetnicima) bez pratnje kada se zateknu na teritoriju Republike Hrvatske. U Tablici 3 se prikazuju rezultati obrade podataka kroz kodove i kategorije, a koji odgovaraju na postavljeno i unaprijed definirano prvo istraživačko pitanje i tematsko područje.

Tablica 3. *Proces rada s djecom (maloljetnicima) bez pratnje kad se zateknu na teritoriju Republike Hrvatske i uloga stručnjaka (socijalnih radnika – posebnih skrbnika i policijskih službenika za nezakonite migracije) u radu s maloljetnicima bez pratnje u prvom kontaktu*

Kodovi	Kategorije
Međuresorna suradnja policije i sustava socijalne skrbi Postupanje u najboljem interesu djeteta Zadovoljavanje osnovnih životnih potreba Nedovoljno prostora za duži rad i kontakt s djetetom bez pratnje	Proces rada s maloljetnikom bez pratnje <ul style="list-style-type: none"> • potkategorija primjena pravnih propisa Protokola i Direktive
Osiguravanje prava maloljetnicima Osiguravanje prevoditelja Pružanje psihosocijalne podrške maloljetniku Informiranje o pravima i postupku	Uloga stručnjaka u radu s maloljetnicima bez pratnje – stranim državljanima

Za stručnjake uključene u postupke posebnog skrbništva i postupanja prema maloljetnicima bez pratnje – stranim državljanima, nužna je *primjena pravnih propisa Protokola o postupanju prema maloljetnicima bez pratnje (2018) i Direktive 2013/33/EU (SŽ01: „Pruži im se hrana i voda i smještaj i ne znam, deka, igračka, utjeha neka, što god je potrebno u tom trenutku, a posebno podrška...“; SM04: „Uglavnom važno je osigurati ljudske uvjete i ponuditi hranom i vodom, prijateljski pristupiti...“)*, a koja je uočljiva kroz *međuresornu suradnju policije i sustava socijalne skrbi i postupanje u najboljem interesu djeteta* koje se u dosta slučajeva *svodi na zadovoljavanje osnovnih životnih potreba (SŽ01: „Ključnu ulogu imaju policijski službenici, poslije oni kontaktiraju nadležne službe i sve što je potrebno djetetu.“; SŽ09: „Važna je suradnja policije i Zavoda za so-*

cijalni rad, dobra komunikacija i suradnja mora postojati jer bez tog čitav proces ne bi imao smisla.“). Posebice se istaknula potreba za *adekvatnim smještajem djece bez pratnje* (SŽ01: „Kad bi došao netko, od pučkog pravobranitelja pa nadalje, pa vidio da su tamo smješteni to je katastrofa.“; SŽ02: „Nemaju policajci mjesta ni za sebe, a ne za smještaj maloljetnih osoba tijekom procesa.“). Po dodjeljivanju posebnog skrbnika maloljetnik se registrira u ustanovu (najčešće dječji domovi u sustavu socijalne skrbi). Ondje mu se osigura smještaj i jamči sloboda kretanja te pružanje pravne i financijske podrške (Župarić-Iljić i Mlinarić, 2015). Ograničavanje kretanja djeteta smještanjem u ustanovu zatvorenog tipa iznimno se primjenjuje, najčešće kad je riječ o smještaju s ostalim članovima obitelji, primjerice u prihvatnom centru za nezakonite migrante. No takva praksa osim kršenja odredbi Konvencije o pravima djeteta može biti snažan psihofizički stres za ionako traumatizirano dijete, koje bi tamo moglo biti dodatno odvojeno od poznatih mu osoba, ali i podložno novom zanemarivanju, traumama i nasilju (MROSP, 2018). Rješavanje pitanja smještaja treba ubrojiti u prioritete aktivnosti kad govorimo o prihvatu maloljetnika bez pratnje. Veliku ulogu u rješavanju ovog problema imaju socijalni radnici koji se prema kritičkoj teoriji socijalnog rada vode procesnim postizanjem promjene upravo zagovaranjem i osnaživanjem maloljetnika kako bi ostvario svoje pravo na smještanje u adekvatnu ustanovu.

S druge strane, potrebno je osigurati adekvatan prostor za boravak maloljetnika unutar policijskih postaja. Sudionici su naveli kako postoji problem nedostatka prostora i opremljenosti policijskih postaja te se maloljetnici mogu smjestiti jedino u zatvorske jedinice, što je izravno kršenje njihovih prava. Kako bi se potaknule promjene, potrebno je okupiti stručnjake koji dijele zabrinutost oko ovog problema. Prema Protokolu o postupanju prema djeci bez pratnje (MROSP, 2018), u slučaju smještaja djeteta primarno dolazi utvrđivanje najprimjerenijeg oblika zaštite djeteta koje procjenjuje nadležni stručni radnik područnog ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad koji u procjenu uključuje i druge stručnjake. Maloljetnik bez pratnje može se smjestiti u domove za odgoj djece i mladeži ili druge ustanove socijalne skrbi prema mjesnoj nadležnosti, prihvatilište za tražitelje azila, prihvatni centar za strance Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske ili drugi alternativni smještaj. Prema Zakonu o socijalnoj skrbi (NN 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23) nadležni područni ured Hrvatskog zavoda za socijalni rad obavezan je procijeniti prikladan oblik smještaja za dijete.

Dijete bez pratnje može biti smješteno u:

1. prihvatnim stanicama domova za odgoj djece i mladeži za djecu iznad četrnaest godina starosti
2. domovima za djecu bez odgovarajuće roditeljske skrbi za djecu mlađu od četrnaest godina
3. prihvatilištima za tražitelje međunarodne zaštite za djecu iznad šesnaest godina.

Pored navedenih oblika smještaja, postoji mogućnost da dijete bude smješteno u udomiteljsku obitelj, a za vrijeme boravka u svim oblicima smještaja potrebno je djetetu pružiti osnovne životne uvjete i osigurati osjećaj sigurnosti, a što naglašavaju i Herceg-Pakšić i Jeđud-Borić (2017).

Osim kroz zagovaranje adekvatnog smještaja za djecu bez pratnje, *ulogu stručnjaka u radu s maloljetnicima bez pratnje* sudionici opisuju kroz postupke *osiguravanja prava maloljetnika*, a posebno kroz *osiguranje prava na prevoditelja* (SŽ07: „Uloga je nekad samo i biti tamo s njima, omogućiti im i prevoditelja...“; SŽ01: „Prvo i osnovno morate djetetu osigurati prevoditelja.“), kroz *pružanje psihosocijalne podrške* (SŽ01: „Važno je djeci ljudski pristupiti i pružiti podršku.“; SŽ07: „Naša uloga je postaviti se prijateljski, razgovarati s njima i pružiti potporu.“) te kroz *etičko postupanje i prijateljski odnos s djetetom bez pratnje* (SM03: „Pomoći djetetu u vidu nekih drugih stvari, smiriti ga ukoliko je ostalo samo i uplašeno.“; SŽ07: „Pružiti osnovne stvari, hranu, vodu, sklonište te postupati ljudski.“). Jedna od važnih uloga stručnjaka u radu s maloljetnicima bez pratnje je *općenito informiranje djeteta o pravima i provedbi postupka* (SM04: „Upoznajemo osobu s time što je napravila i uz prevoditelja upoznajemo ih s njihovim pravima“; SM05: „Objasnimo što je napravio i isto tako pojasnimo ono što će slijediti.“).

Istraživanje je pokazalo kako policijski službenici i socijalni radnici imaju veliku ulogu u postupanju prema maloljetnicima te se bave postupcima skrbnništva i priznavanja azila, informiranjem o pravima djeteta i postupku koji slijedi, a sukladno pozitivnim pravnim propisima. Prema Župarić-Iljić i Mlinarić (2018) uloga posebnog skrbnika ključna je tijekom postupka skrbnništva i priznavanja azila, a dijete bez pratnje mora biti odmah obaviješteno o imenovanju skrbnika.

Iako socijalni radnici, kao i policijski službenici za nezakonite migracije, imaju veliku ulogu u radu s maloljetnim migrantima, pokazalo se kako često nisu u mogućnosti adekvatno pružiti uslugu radi nedostatka vremena i resursa. Praksa primjerice socijalnog rada nužna je za ostvarivanje ljudskih prava, posebice onih obespravljenih kao što su djeca migranti, stoga i ovim radom želimo doprinijeti osvještavanju javnosti i zagovaranju prava djece bez pratnje – stranih državljana. I prema kritičkoj paradigmi u socijalom radu „ideje ljudskih prava i socijalne pravde su koncepti koji stvaraju normativni okvir koji je u pozadini društvene promjene“ (Knežević i sur., 2013:242). Socijalni radnici trebaju štiti građanska i politička prava svih korisnika, a tako i migranata čija prava uključuju pravo na azil, na zakonski postupak, život, sigurnost, samoodređenje, pravno zastupanje te slobodu od pritvaranja, progona i mučenja (Androff i Mathis, 2021). Autori navode kako su socijalni radnici glavni akteri u postupanju s maloljetnim migrantima, no ovo istraživanje je pokazalo da ključnu ulogu u prvom kontaktu s maloljetnom osobom imaju policijski službenici, stoga nam je bilo važno čuti i njihova iskustva o radu s maloljetnicima bez pratnje.

4.2. Iskustvo stručnjaka u radu s maloljetnicima bez pratnje

Drugo istraživačko područje je bilo usmjereno na stjecanje uvida u dosadašnja iskustva stručnjaka u radu s djecom bez pratnje. Spoznalo se kako su sudionici govorili o problemima s kojima se susreću u postupanjima prema djeci (maloljetnicima) bez pratnje, o odbijanju suradnje od strane maloljetnika bez pratnje, o osjećaju manipulacije pri dolasku maloljetnika u zemlju, kao i o pojavljivanju profesionalnih i etičkih dilema u dijelu poštivanja etičkih načela struke (Tablica 4).

Tablica 4. *Iskustvo stručnjaka u radu s djecom bez pratnje i problemi s kojima se susreću u postupanju prema djeci (maloljetnicima) bez pratnje u RH*

Kodovi	Kategorije
Nedostatak stručnog kadra i prevoditelja <ul style="list-style-type: none"> • preopterećenost djelatnika Zavoda • nemogućnost ostvarivanja djetetovog prava na prevoditelja Infrastrukturni problemi <ul style="list-style-type: none"> • manjak financijskih sredstava za rad s maloljetnicima bez pratnje • neadekvatan smještaj maloljetnika tijekom procesa radi pomanjkanja prostora 	Problemi u postupanju u radu s maloljetnicima bez pratnje
Otežano utvrđivanje starosne dobi maloljetnika Nepovjerenje prema državi tranzita koje maloljetnik naglašava <ul style="list-style-type: none"> • strah od službenika radi nehumanog postupanja kojemu su bili izloženi tijekom boravka u drugim zemljama Odbijanje komunikacije sa osobama ženskog spola (soc. radnice i policijske službenice) zbog kulturološke pozadine <ul style="list-style-type: none"> • usklađivanje dvije različite kulture 	Odbijanje suradnje od strane maloljetnika bez pratnje
Govorenje neistine o dobi ili razlogu tranzita	Osjećaj manipulacije od strane maloljetnika bez pratnje
Odnos prema maloljetniku Kulturološke i društvene razlike Komunikacija bez prevoditelja	Pojavljivanje profesionalnih i etičkih dilema u dijelu poštivanja etičkih načela struke

Kao najveći problem u postupanju prema djeci (maloljetnicima) bez pratnje, sudionici navode nedostatak stručnog kadra i prevoditelja što rezultira preopterećenošću djelatnika Zavoda za socijalni rad i nemogućnosti ostvarivanja djetetovog prava na prevoditelja (SŽ02: „Toliko puta ti zapravo treba netko na koga se možeš osloniti jer ti je već previše.“; SŽ01: „Treba prvenstveno još ljudi zaposliti jer kod nas je konstantno manjak ljudi i to posao čini još težim.“). Kao velik problem pokazao se i nedostatak financijskih sredstava namijenjenih za maloljetne migrante, a sudionici su naveli i kako je npr. prostor u kojemu rade star i neadekvatan te kako policijske postaje u većini slučajeva nemaju prostor namijenjen za boravak maloljetnika tijekom procesa (SŽ09: „Ne možeš ih ostaviti na drvenim stolicama da sjede toliko, a u pravilu ih ne smiješ smjestiti u pritvorsku jedinicu.“; SM05: „Dolazili su nam prije neki nadzori pa smo morali oformiti neki prostor, očisti se to i sredi, iako je to sve stvarno nedovoljno.“).

Osobito je naglašena kategorija iskustva sudionika u kontekstu odbijanja suradnje za rad od strane maloljetnika bez pratnje, a koje sudionici opisuju kroz otežano utvrđivanje starosne dobi maloljetnika, s čime se često susreću. Sudionici navode kako su rijetke situacije kada se maloljetnik upućuje na medicinsko vještačenje (SŽ01: „Za deset godina što sam radila, jednom sam samo doživjela da se ide na medicinsko vještačenje.“; SŽ06: „Većinom lažu o dobi jer misle da će bolje proći kao maloljetnici, a dokumente isto većinom nemaju.“; SM05: „Dob se određuje uvidom u identifikacijske dokumente, a ukoliko ih maloljetnik nema, dob moramo odrediti subjektivnom procjenom ili mu jednostavno vjerovati...“). Maloljetnici odbijaju suradnju i uslijed nepovjerenja prema državi tranzita (SŽ01: „Gledaju nas kao neprijatelje jer im mi stojimo na putu.“; SŽ02: „Nikako nisu htjeli razgovarati sa mnom.“) uz prisutan strah od djelatnika radi nehumanog postupanja koje su doživjeli tijekom boravka u drugim zemljama (SM03: „Rekao mi je da se boje da ću ih istući.“; SŽ09: „Rekao mi je kako su ‘dobili batina’ u Grčkoj, u Srbiji, Makedoniji...“). Sudionicima istraživanja događa se da djeca bez pratnje odbijaju komunikaciju s osobama ženskog spola zbog kulturološke pozadine (SŽ10: „Budete poniženi, vrijeđani ako ste žena.“; SŽ09: „Događalo mi se da me dječaci ne žele ni pogledati.“) te je iskustvo sudionika da dodatne napore moraju uložiti u usklađivanje dviju različitih kultura (SŽ01: „Kad vam dođe maloljetna djevojka kojoj je normalno otići i udati se u Švicarsku jer na taj način osigurava svojoj obitelji nešto.“; SM05: „Normalno im je da je brak dogovoren i da je kćerka doslovce prodana, mi to ne možemo promijeniti.“).

Iskustvo sudionika istraživanja je i da *osjećaju manipulaciju od strane maloljetnika bez pratnje*, kad govore neistinu o dobi i razlogu tranzita (SM04: „Lažu da su maloljetni jer misle da će proći drugačije.“; SŽ01: „Ne žele reći gdje idu, govore kako idu kod rodbine, a na kraju se ispostavi drugo.“), a upravo su to situacije u kojima se stručnjacima *javljaju profesionalne dileme o poštivanju etičkih načela struke* (SŽ09: „Dođe ti da mu kažeš ‘ajde nemoj me zezati’.“ SŽ02: „Ne znaš više što bi mu rekao i kako postupio kad vidiš da laže.“). Kad su u pitanju etičke dileme stručnjaka u radu s maloljetnim migrantima, sudionici su isticali kako su najveće dileme imali u postupanju prema maloljetnicima s obzirom na *kulturne i društvene razlike te komunikaciju bez prevoditelja* s obzirom na manjak istih te nemogućnost ostvarivanja prava djeteta na prevoditelja (SŽ02: „Po zakonu bi trebali imati pravo na prevoditelja, ali za neke jezike jednostavno ne postoji prevoditelj i djetetu je to pravo nenamjerno uskraćeno.“; SŽ07: „Najgore mi je bilo kako se ponašati prema tim očevima koji zanemaruju svoju djecu i žene, koji imaju drukčiji odnos prema djeci jer je nama to katastrofa...“; SŽ01: „Ja generalno baš nemam razumijevanje za postupanje prema ženama i djeci s njihove strane.“). Etičke dileme im se javljaju i u *odnosu prema migrantima* (SŽ08: „Svi smo mi ljudi i svakakve ti misli prođu kroz glavu kakav biti u odnosu...“; SŽ02: „Bude tu malo dilema kako pristupiti, mislim žao ti bude biti oštar, ako je stvarno dijete.“).

Objašnjavajući proces, sudionici su napomenuli kako se sve radnje poduzimaju prema maloljetnicima bez pratnje sukladno pravnim propisima, ali su istaknuli kako u praksi nailaze na problem odbijanja suradnje od strane maloljetnika, uslijed čega im je oteža-

no utvrđivanje dobi maloljetnika, a ujedno se tada osjećaju i izmanipulirano od strane maloljetnika bez pratnje, jer oni ponekad ne govore istinu o starosnoj dobi. Ukoliko se sumnja u starosnu dob djeteta, a nije moguće drugim putem doći do potvrde maloljetništva, u obzir se uzima i izjava osobe kojom se ona deklarira maloljetnikom, no takva izjava je nerijetko diskutabilna jer maloljetnici smatraju da njome mogu zadobiti povlašteni položaj kako bi si omogućili slobodu kretanja smještanjem u domove za djecu (Župarić-Iljić i Mlinarić, 2015). Problem utvrđivanja starosne dobi maloljetnika bez pratnje zaključno se reflektira na sumnju kod stručne osobe: govori li ili ne maloljetnik istinu, pri čemu stručnjaci verbaliziraju kako ponekad imaju osjećaj da se njima manipulira. Ovdje vidimo primjer kako sudionici istraživanja otvoreno promišljaju o procesu rada s korisnikom (reflektiraju) što je još jedan važan koncept kritičkog socijalnog rada. S obzirom na složenost i rasprostranjenost ovog problema, može se reći kako stručnjake treba neprestano informirati i educirati. Sudionici koji su ujedno i djelatnici MUP-a, istaknuli su još kako proračun za prehranu stranaca u Hrvatskoj postoji, no da bi financijska situacija uvijek mogla biti bolja. Naglasili su kako se djeci često kupuju i slastice, iako nisu neophodne, a koje im pomažu u stvaranju odnosa s djetetom. Upravo iz tog razloga smatraju da bi u Hrvatskoj trebalo usmjeriti više financija za osobne potrebe stranaca, posebno kada su u pitanju djeca bez pratnje. Problem im je i kada se pojavi dijete bez obučice, bez jakne u zimsko vrijeme, a policijski službenici nemaju uvjete kako bi tu djetetovu potrebu odmah zadovoljili. U Direktivi 2013/33/EU Europskog parlamenta i Vijeća od 26. lipnja 2013. o utvrđivanju standarda za prihvata podnositelja zahtjeva za međunarodnu zaštitu ne navode se pojedinosti i svrha naknade za svakodnevne troškove. Ipak, taj je koncept neophodan za odgovor na potrebe djece bez pratnje. Tu nadalje vidimo koliko je važna međuresorna suradnja i s organizacijama transnacionalnog karaktera poput Crvenog križa i Crvenog polumjeseca te područnih ureda Hrvatskog zavoda za socijalni rad.

Također, problem je i odbijanje suradnje od strane maloljetnika, bilo jer nemaju povjerenja u državu tranzita ili jednostavno odbijaju komunikaciju sa stručnjacima ženskog spola zbog vlastitih uvjerenja i stavova. Tu se ogleda važnost posjedovanja metakompetencija u području rada s ljudima, a među kojima je multikulturalnost. Socijalni radnici trebali bi dodatno biti educirani i pripremljeni za transnacionalno socijalno djelovanje kad je riječ o području rada s djecom bez pratnje i općenito rada u području migracija (Hermoso i Barišić, 2024).

4.3. Kompetencije potrebne stručnjacima za rad s maloljetnicima bez pratnje

Treće istraživačko pitanje odnosilo se upravo na kompetencije stručnjaka u području postupanja prema maloljetnicima bez pratnje – stranim državljanima. Prema Žižak (1997), razlikujemo tri izvora profesionalne kompetentnosti, a to su znanja, vještine i osobnost. Pod znanjima autorica smatra sva znanja vezana uz korisnike i njihov razvoj, ponašanje, ali i sva druga znanja koja podupiru procese donošenja odluke i profesionalnog ponašanja. Pod vještinama autorica navodi specifične sposobnosti kojima se operacionalizira profesionalni identitet te kojima se stvara okruženje za profesionalno

djelovanje, dok se osobnost odnosi na sve druge osobne potencijale koje stručnjak svakodnevno koristi uz znanja i vještine u ostvarenju svoje profesionalne uloge. Obradom rezultata, kompetencije su se mogle podijeliti u tri velike kategorije znanja, vještine i osobine koje sudionici smatraju da posjeduju te koje su nužne za rad s maloljetnicima bez pratnje (Tablica 5).

Tablica 5. *Znanja, vještine i osobine koje su potrebne stručnjacima u području rada s djecom (maloljetnicima) bez pratnje u RH*

Kodovi	Kategorije
Znanja o različitim kulturama Znanja pravnih propisa Znanja o posljedicama traume kod djece (rad s ranjivim skupinama) <ul style="list-style-type: none"> psihosocijalna podrška i prevencija sekundarne traumatizacije 	Znanja
Empatija <ul style="list-style-type: none"> pokazivanje razumijevanja unatoč nezakonitom ulasku u državu Organizacijske vještine Komunikacijske vještine	Vještine
Kreativnost Volja za dodatnim usavršavanjem kroz edukacije Smirenost	Osobine

Sudionici su naglasili kako stručnjaci koji rade s maloljetnicima bez pratnje moraju imati osnovna *znanja o različitim kulturama* (SŽ01: „Važno je raspitati se o vjerskim, kulturalnim i drugim potrebama.“; SM03: „Kad je bio ramazanski post, moralo im se omogućiti klanjanje, ali i druge stvari ovisno o njihovoj kulturi i vjeri.“), *poznavati pravne propise* (SŽ01: „Sve radnje se odvijaju sukladno Protokolu i njega je važno znati.“; SM04: „Svi koji smo u tom poslu smo već uhodani i poznajemo postupak i njihova prava.“) te imati *znanja o radu s ranjivim skupinama* (SŽ07: „Kolege su senzibilizirani za odnos prema takvoj djeci.“; SM04: „Imamo potrebna znanja za rad s ranjivom djecom, edukacije imamo barem jednom godišnje, ako ne i češće.“).

U pogledu *vještina*, smatraju kako je najvažnija *vještina empatije* koja se odnosi na pokazivanje *razumijevanja maloljetnika i razloga njihova nezakonitog ulaska u zemlju* (SŽ09: „Empatija je najvažnija...“; SŽ01: „Znači eto neka empatičnost, smirenost, pokazivanje razumijevanja za ilegalni dolazak.“), kao i *posjedovanje organizacijskih vještina* (SM04: „Moraš biti organiziran i dobro iskoristiti vrijeme“; SŽ02: „Organizacija je ključna jer ti uvijek nedostaje vremena.“) te *komunikacijskih vještina* (SŽ08: „Socijalnim radnicima dobro leži komunikacija s djetetom“; SŽ01: „Važno je biti snalažljiv, posebno u komu-

nikaciji koju uvijek moraš prilagoditi djetetu.“). U pogledu *osobina*, stručnjak koji radi s maloljetnicima bez pratnje mora *biti kreativan* (SŽ01: „Često moraš biti kreativan i znati što napraviti u nekim situacijama.“; SM03: „Uz manjak resursa i financija, kreativnosti nikad dosta.“), zatim *imati volju za pohađanjem dodatnih edukacija* (SŽ02: „Definitivno učenje i samo učenje, zakoni se stalno mijenjaju, pa novi pristupi i tako, a za to treba imati volje.“) te *biti smiren* (SM03: „Moraš biti smiren, staložen i profesionalan.“; SŽ01: „U teškim situacijama moraš naučiti kako biti smiren i kako smiriti i situaciju.“). Sudionici su naveli kako većina policijskih službenika nije posebno educirana za rad s maloljetnicima bez pratnje, no da postoji visoki stupanj motivacije za učenjem (SŽ06: „Kod nas nitko nije posebno školovan za ovaj posao, pa su edukacije jako važne, i volja da se nauči nešto novo.“; SM04: „Stvar je ta da predmet, a tako i maloljetnik dolazi u ruke onoga tko je dežuran, iz tog razloga važno je da su svi educirani za rad s njima...“).

Uzevši u obzir fizičko i psihičko stanje u kojem se žrtve mogu nalaziti, posebice žrtve koje su već pretrpjele nasilje ili bile žrtve trgovanja ljudima, rad s maloljetnim migrantima iziskuje visok stupanj kompetentnosti, strpljenja i educiranosti (Marguč i Žganec, 2021). Osam nevladinih organizacija je 2011. godine predložilo Osnovne standarde za rad s djecom bez pratnje u Europi od kojih su neki znanja o pravnom postupku, procjena najboljeg interesa djeteta, kompetencije za uspostavu odnosa povjerenja s djetetom, komunikacija s djetetom i uspostavljanje granica te komunikacija s ostalim važnim osobama u sustavima (Goeman i sur., 2011). Znanja o radu s ljudima s traumatskim iskustvom i praksa utemeljena na znanjima o traumi nužnost je suvremenog socijalnog rada, ali i drugih pomažućih profesija koje se bave radom s ranjivim skupinama, osobito u području rada s djecom (Profaca, 2016). Sudionici navode kako su djeca s kojom se susreću često uplašena i traumatizirana te bi mogući ključni korak u postupanju s istima bio upravo osiguravanje psihosocijalne podrške radi sprječavanja sekundarne traumatizacije. Bez obzira na razlog zbog kojeg djeca dolaze te napuštaju granice svoje zemlje, takvo iskustvo može biti izrazito negativno i neugodno za svako dijete, a može se dogoditi da na putu dožive nasilje od strane policije ili vojske koja čuva granice (Rigby, 2011). Prema Profaci (2016) traumatizirana djeca reagiraju na traumatsko iskustvo znakovima ponovnog proživljavanja, emocionalnog izbjegavanja i pobuđenosti. Traumatsko iskustvo može ometati ili potaknuti kritična razvojna područja (Profaca, 2016). I u Vodiču za skrbnike djece bez pratnje, stranih državljana u Republici Hrvatskoj donesenog od strane Ministarstva za demografiju, obitelj, mlade i socijalnu politiku u suradnji s Hrvatskim crvenim križem i UNHCR-om iz 2020. godine, navodi se kako svjedočenje djece prijetnjama izazvanim prirodnim katastrofama, ratom i sličnim može izazvati intenzivne posljedice. Traumatski događaj može izazvati potpuni gubitak kontrole, iznenadne osjećaje straha, šoka i bespomoćnosti. Psihološka podrška proces je psihološkog i socijalnog osnaživanja djeteta bez odgovarajuće skrbi, a cilj je uspješno prebroditi stres i krizu kako bi dijete ponovno dobilo osjećaj kontrole i sigurnosti.

S obzirom da su djeca bez pratnje proživjela negativna iskustva i gubitke, a pritom su i bez odgovarajuće podrške obitelji i nalaze se u nepoznatoj zemlji, važno je razumjeti njihove potrebe i kontekst življenja u zemlji iz koje dolaze. Važno je i nastojati upoznati

kulturu zemlje iz koje dijete dolazi kako bi lakše mogli procijeniti ponašanje i običaje, ali i način života, te koristiti primjerenu komunikaciju (UNHCR, 2020). Od velike važnosti je i integracija znanja iz različitih područja, poznavanje relevantnih zakonskih okvira, pružanje podrške, korištenje komunikacijskih vještina sa svrhom upoznavanja osobe i stvaranja odnosa povjerenja. Barišić i Brkić (2021) navode da je za socijalne radnike važno poznavati tijek procesa zastupanja ranjivih skupina u društvu. Buljevac, Opačić i Podobnik (2020) navode kako socijalni radnici posjeduju vještine savjetovanja, procjenjivanja i planiranja intervencija te provedbu pravnih, socijalnih pa čak i političkih akcija. Uočljivo je da su socijalni radnici pomažuća profesija koja može značajno pridonijeti zaštiti maloljetnika bez pratnje. Imperativ socijalnog rada postaje zagovaranje vrijednosti socijalnog rada kao univerzalnih i onih koje nadilaze nacionalne u radu s raseljenim osobama. Socijalni radnici trebali bi znati dovoljno o imigracijskim politikama i propisima, a kako bi donosili informirane odluke i pomogli u radu osobama u migraciji, posebice maloljetnoj djeci bez pratnje. Metakompetencije koje se odnose na multikulturalnost i inkluzivnu praksu u radu s ovom populacijom ljudi osobito su važne.³ Sudionici su naveli važnost volje za dodatnim educiranjem, kako o zakonskom okviru, tako i o specifičnostima ranjivih skupina i podršci. Kako su naveli, u većini slučajeva djelatnici koji rade u području skrbnništva i postupanja s maloljetnicima educiraju se kroz kraće edukacije i predavanja. Tijekom ovog istraživanja bilo je lako za uočiti da je maloljetnicima bez pratnje potrebna dodatna podrška tijekom čitavog procesa te besplatna psihološka pomoć. S druge strane, nakon provođenja ovog istraživanja može se naslutiti kako su stručnjaci sami često preopterećeni poslom te im je potrebna psihosocijalna podrške, a što i predlažu kroz pitanje o smjernicama.

4.4. Smjernice stručnjaka za rad s maloljetnicima bez pratnje

Posljednje istraživačko pitanje bilo je usmjereno na definiranje smjernica od strane stručnjaka u području skrbnništva i postupanja prema maloljetnicima bez pratnje – stranim državljanima, kako bi se poboljšalo trenutno stanje maloljetnika bez pratnje u RH. Proizašlo je kako se smjernice mogu podijeliti u četiri velike kategorije koje se odnose na uvođenje obveznog medicinskog vještačenja djece bez pratnje, pružanje psihosocijalne podrške maloljetnicima bez pratnje, pružanje podrške stručnjacima koji rade s djecom bez pratnje, kao i educiranje stručnjaka (Tablica 6).

Sudionici su kao prvu smjernicu naveli *obavezno medicinsko vještačenje* koje smatraju temeljem za daljnji rad s maloljetnikom (SŽ01: „Obavezno medicinsko vještačenje, nikako više subjektivno procjenjivanje.“; SŽ02: „Obavezno medicinsko vještačenje bi olakšalo i uštedilo vrijeme.“). Navode kako bi to znatno doprinijelo poboljšanju trenutne situacije jer bi *smanjilo vrijeme potrebno za utvrđivanje dobi maloljetnika*, kojeg stručnjaci već nemaju dovoljno. Nadalje, *pružanje psihosocijalne podrške maloljetnicima*

³ „Kulturalne kompetencije uključuju svijest o vlastitoj kulturi i iskrenu želju da se upoznaju različite kulture, što dalje rezultira inovativnom i kreativnom praksom koja se nastoji približiti različitim skupinama korisnika.“ (Buljevac i sur., 2020:36).

bez pratnje (SŽ01: „Definitivno je potrebno uključiti i savjetovanje i podršku djeci migrantima.“; SM05:

Tablica 6. *Smjernice koje stručnjaci predlažu u području skrbiništva i postupanja prema djeci (maloljetnicima) bez pratnje u RH*

Kodovi	Kategorije
Smanjiti vrijeme utvrđivanja starosne dobi maloljetnika	Obavezno medicinsko vještačenje
Suradni odnos	Pružanje psihosocijalne podrške maloljetnicima bez pratnje
Organiziranje supervizije Organiziranje sustručnjačke pomoći i podrške Zapošljavanje dodatnih djelatnika u policiji i sustavu socijalne skrbi u području rada s maloljetnicima bez pratnje	Osiguranje psihosocijalne podrške za djelatnike
Sustavna edukativna podrška	Kontinuirana edukacija stručnjaka za rad s maloljetnicima bez pratnje

nikako više subjektivno procjenjivanje.“; SŽ02: „Obavezno medicinsko vještačenje bi olakšalo i uštedilo vrijeme.“). Navode kako bi to znatno doprinijelo poboljšanju trenutne situacije jer bi *smanjilo vrijeme potrebno za utvrđivanje dobi maloljetnika*, kojeg stručnjaci već nemaju dovoljno. Nadalje, *pružanje psihosocijalne podrške maloljetnicima bez pratnje* (SŽ01: „Definitivno je potrebno uključiti i savjetovanje i podršku djeci migrantima.“; SM05:

„Osim toga, možda neku podršku toj djeci...“), *njegovanje suradnog odnosa s djecom* i na taj način olakšavanje postupanje prema maloljetnicima (SM04: „Ophoditi se s poštovanjem, prijateljski...“; SŽ06: „Prijateljski pristup je nekad ključan za razrješavanje situacije.“). Stručnjaci smatraju kako je važno i *pružanje psihosocijalne podrške njima samima kroz superviziju* (SŽ01: „Stručnjacima treba pomoć i potpora.“; SŽ09: „Treba uključiti i superviziju stručnjacima koji su iscrpljeni.“) i kroz *sustručnjačku podršku* (SŽ07: „Svim stručnjacima, ne samo socijalnim radnicima, potrebna je besplatna podrška ili psihoterapija jer ovakav posao zna biti jako iscrpljujući.“; SŽ10: „Ja bih rekla stručnjacima pomoć i potpora, ne samo u smislu psihološke potpore nego i pomoć u radu.“; SŽ02: „Socijalni radnici su u većini slučajeva i preopterećeni i jednostavno ne stignu se posvetiti tom djetetu onoliko koliko smatraju da treba ili koliko oni žele.“) te *zapošljavanje dodatnog stručnog kadra* (SŽ02: „...motivirati mlade da se bave deficitarnim zanimanjima.“; SM05: „Zapošljavanje, premalo je ljudi jednostavno...“).

Osobito važnom smjernicom drže *kontinuirano educiranje stručnjaka, kao sustavnu edukativnu podršku* (SM04: „Educiranje svih djelatnika koji rade ovaj posao, iako to možda nije u prvom planu s obzirom na sve probleme.“; SŽ01: „Svakako edukacija djelatnika, uvijek ima prostora za naučiti nešto novo.“; SŽ09: „Važno je da se neprestano uči i bude u toku i s izmjenama u zakonu.“; SM03: „Potrebna je edukacija svih djelatnika koji rade u ovom području.“).

Sudionici ovoga istraživanja naveli su da je djeci potrebna psihosocijalna podrška radi preopterećenosti djelatnika koji su već u doticaju s djetetom te smatraju da je potrebna osoba čija je jedina uloga pružati psihosocijalnu podršku djetetu. Pored toga, naveli su kako unatoč znanju i edukaciji, posao može često biti izazovan i stresan te je, osim djeci, podršku potrebno osigurati i svim djelatnicima koji su u direktnom kontaktu s maloljetnim migrantima, bilo kroz superviziju ili sustručnjačku podršku. Naposljetku, sudionici su naveli važnost kontinuirane edukacije, pa bi izrada kompetencijskog okvira za rad s djecom bez pratnje – maloljetnicima bez pratnje bila dobar temelj za kreiranje usmjerenih obrazovnih programa za rad stručnjaka u tom posebnom području. Uvođenje obaveznog medicinskog vještačenja smatraju rješenjem problema utvrđivanja starosne dobi djeteta. I autori Digidiki i Bhabha (2018), kao i Kenny i Loughry (2018) ističu kako su problemi u radu s djecom bez pratnje smještaj djece bez pratnje, procedure utvrđivanja starosne dobi, prevencija sekundarne traumatizacije i sigurnosna zaštita. Ne treba zaboraviti kako je od rujna 2015. godine do ožujka 2016. godine Hrvatska bila dio dionice tzv. „Balkanske tranzitne rute“ preko koje je prošlo 660.000 izbjeglica i drugih prisilnih migranata (Šelo Šabić, 2017 prema Popović i sur., 2022). Migracije su prema Turtiainen (2018) važan dio posla u mreži socijalne sigurnosti, stoga je važno već u obrazovnim programima imati sadržaje koje će budućim stručnjacima omogućiti temeljna znanja, vještine i osobine za rad s takvom, posebno ranjivom, populacijom djece.

4.5 Ograničenja provedenog istraživanja

Iako rezultati ovog istraživanja omogućuju bolje razumijevanje procesa imenovanja posebnog skrbnika te razumijevanje problema i etičkih dilema s kojima se stručnjaci susreću, metoda fokus grupe je u ovom istraživanju naglasila dominaciju jednog do dva sudionika koji su češće sudjelovali u raspravi, a samim tim moguće i nametnuli mišljenje ostalim članovima grupe, što se često navodi kao problem pri održavanju ovakvog tipa istraživanja.

Također, smatramo važnim naglasiti kako su u ovom istraživanju sudjelovali samo profili stručnjaka koji su zaposleni u sustavu socijalne skrbi (socijalni radnici i pravica) i policijski službenici, jer su oni prvi koji imaju kontakt sa djecom bez pratnje. U odnosu na postavljena istraživačka pitanja, bilo nam je važno spoznati neposrednu perspektivu o radu s djecom bez pratnje stručnjaka koji prvi primjenjuju pravni i stručni okvir u radu s djecom bez pratnje, dok se ostali stručnjaci poput tijela države uprave, organizacija civilnog društva uključuju u tijeku postupaka. Daljnja istraživanja svakako bi mogla biti proširena u dobivanju uvida o radu s djecom bez pratnje i od ostalih sudionika u postupku, poput stručnjaka iz tijela državne uprave, organizacija civilnog društva i dr. S obzirom da je održavanje fokus grupa predviđeno putem platforme Zoom, održavanje kvalitete i stabilnosti veze te dostupna funkcionalna infrastruktura i digitalna pismenost svih sudionika predviđeni su kao važno metodološko ograničenje ovoga rada. Doista, tijekom održavanja fokus grupe, internetska veza je u nekoliko navrata „pukla“, što smatramo da je moglo imati utjecaja na sudionike istraživanja na način da su bili prekinuti u govoru, ali i u misaonom procesu.

Jedno od mogućih ograničenja ovog istraživanja je i činjenica da se u fokusnoj grupi ne može u potpunosti osigurati anonimnost sudionika istraživanja, a s obzirom da znamo odakle sudionici dolaze i na kojim poslovima rade. No svakako se sudionicima istraživanja predstavila zaštita od zloupotrebe podataka prikupljenih istraživanjem u neznanstvene svrhe te im se istaknula diskrecija u upotrebi podataka. Kako se sudionicima istraživanja osigurala i povjerljivost, ona se odnosila na upravljanje osobnim podacima sudionika koji uključuju, između ostaloga, autonomiju pojedinca da ima i zadrži privatnost svojih podataka u mjeri u kojoj to želi, i to kroz Informativni pristanak koji su svi potpisali.

Uočeno je kako su se mlađi sudionici s manje radnog iskustva rjeđe uključivali u raspravu. Mogući razlog za to je strah od osude ili dijeljenja krivih informacija pred sudionicima s dugogodišnjim iskustvom, što se moglo izbjeći korištenjem metode dubinskog intervjua i pridavanjem pozornosti i vremena svakom sudioniku ponaosob uživo, što predlažemo za buduća istraživanja u ovome tematskom području.

5. ZAKLJUČAK

Nakon razgovora sa sudionicima istraživanja i obradom rezultata prikupljenih podataka, može se zaključiti kako sudionici istraživanja opisuju svoj rad s djecom bez pratnje kroz međuresornu suradnju policije i sustava socijalne skrbi, na temelju pozitivnih pravnih propisa s ciljem zaštite prava i najboljeg interesa djeteta, što naglašavaju nacionalni i međunarodni pravni propisi. Svoju profesionalnu ulogu sudionici istraživanja opisuju kroz informiranje i osiguravanje prava djeteta bez pratnje, kao i kroz pružanje psihosocijalne podrške djetetu. Probleme s kojima se suočavaju u radu su nedostatak stručnog kadra i prevoditelja, infrastrukturni problemi, odbijanje suradnje od strane maloljetnika, osjećaj da njima djeca manipuliraju, kao i pojavu profesionalnih i etičkih dilema u radu. Posebno se ovdje ističe problem kad smatraju da im djeca ne govore istinu o vlastitoj starosnoj dobi ili kad odbijaju razgovor sa ženskom djelatnicom u sustavu zbog razlika u kulturama. Ujedno su naveli kako djelatnici u području rada s djecom bez pratnje moraju imati specifična znanja, npr. znanja o posljedicama traume kod djece, kako bi djeci pružili adekvatnu psihosocijalnu podršku i spriječili mogućnost sekundarne traumatizacije djece, vještine empatije, organizacijske vještine i vještine komunikacije te osobine kao što je smirenost, ali i volju za daljnjim usavršavanjima.

Bez obzira na razloge nezakonitog dolaska u drugu zemlju, maloljetnici, odnosno djeca bez pratnje, ranjiva su skupina kojoj treba posvetiti više pažnje. Važno je potaknuti promjene, staviti ovu temu na dnevni red, educirati stručnjake i ponuditi adekvatnu podršku stručnjacima u radu s djecom migrantima, jer oni sami navode kako im to nedostaje. Stručnjacima nije potrebna samo psihološka podrška, nego i podrška i pomoć pri radu s obzirom da se osjećaju preopterećeno, da imaju manjak prevoditelja i probleme s financijama i prostorom za rad. Ovo istraživanje, u kojem su stručnjaci koji rade u prvom kontaktu s djecom bez pratnje u Republici Hrvatskoj mogli iznijeti svoju perspektivu, otvorilo je mnoga stručna i znanstvena pitanja u području rada s djecom

bez pratnje u migracijama. Primjerice, uočeni su problemi poput kulturnih i društvenih razlika djeteta bez pratnje i stručnjaka koji je s njim u prvim kontaktima. Stručnjaci su predložili smjernice koje bi mogle biti put ka promjenama, a ključno je educiranje stručnjaka, pružanje usmjerene psihosocijalne podrške djetetu bez pratnje i stručnjacima (kroz superviziju i rad susručnjačkih grupa) te uvođenje obaveznog medicinskog vještačenja kad je u pitanju utvrđivanje starosne dobi maloljetnika bez pratnje. Glavni ishod ovoga rada je poticaj procesa zagovaranja prava djece bez pratnje na svim razinama, sukladno predloženim smjernicama i u skladu s teorijom kritičkog socijalnog rada.

LITERATURA

- Ajduković, D. (2008). Odgovornost istraživača i valjanost kvalitativne metodologije. U: Koller-Trbović, N. i Žižak, A. (ur.), *Kvalitativni pristup u društvenim znanostima* (str. 39-53). Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
- Androff, D. i Mathis, C. (2021). Human Rights-Based Social Work Practice with Immigrants and Asylum Seekers in a Legal Service Organization. *Journal of Human Rights and Social Work*, 7(2), 178-188. <https://doi.org/10.1007/s41134-021-00197-7>
- Ayres, L. (2008). *Semi-structured Interview*. *The Sage Encyclopedia of Qualitative Research Methods*. Sage Publications.
- Barišić, A. (2013). *Odrednice profesionalnog stresa, sagorijevanja i mentalnog zdravlja udomiteljica za djecu*. [Doktorska disertacija, Sveučilište u Zagrebu]. Repozitorij Pravnog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu. <https://repozitorij.pravo.unizg.hr/islandora/object/pravo:5297>
- Barišić, A. i Brkić, M. (2021). Acquisition of Competencies for Advocacy in Social Work. U: Reljanović, M. (ur.), *Regional Law Review: Collection of Papers from the Second International Scientific Conference* (str. 235-250). Institute of Comparative Law in Belgrade.
- Bašić, J. i Ferić, M. (2004). Djeca i mladi „u riziku“: rizična ponašanja mladih. U: Bašić, J., Koller-Trbović, N. i Uzelac, S. (ur.), *Poremećaji u ponašanju i rizična ponašanja: pristupi i pojmovna određenja* (str. 57-71). Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet.
- Braun, V. i Clarke, V. (2006). Using Thematic Analysis in Psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101.
- Buljevac, M., Opačić, A. i Podobnik, M. (2020). Profesionalne kompetencije socijalnih radnika: temelj identiteta jedne pomažuće profesije. *Ljetopis socijalnog rada*, 27(1), 31-56. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v27i1.319>
- Bužinkić, E., Gregurović, S., Kranjec, J., Lalić S., Šelo Šabić, S., Vidović, T. i Župarić-Iljić, D. (2013). Djeca bez pratnje. U: Bužinkić, E. i Kranjec, J. (ur.), *Pregled pravnog i institucionalnog okvira za zaštitu stranaca u Hrvatskoj / Djeca bez pratnje te slučajevi rasizma i ksenofobije u 2012* (str. 94-116). Centar za mirovne studije.
- Digidiki, V. i Bhabha, J. (2018). Sexual Abuse and Exploitation of Unaccompanied Mi-

- grant Children in Greece: Identifying Risk Factors and Gaps in Services During the European Migration Crisis. *Children and Youth Services Review*, 92(C), 114-121. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.02.040>
- Direktiva Europskog parlamenta i Vijeća (EU) 2013/33 od 26. lipnja 2013. o utvrđivanju standarda za prihvata podnositelja zahtjeva za međunarodnu zaštitu (preinaka). OJ L 180, 29.6.2013.
- Drventić, M. (2019). Pravni okvir zaštite maloljetnika bez pratnje. U: Župan, M. (ur.), *Prekogranično kretanje djece u Europskoj uniji* (str. 155-183). Pravni fakultet Osijek.
- European Asylum Support Office (2018). *Smjernice EASO-a o uvjetima prihvata djece bez pratnje: operativni standardi i pokazatelji. Serija praktičnih vodiča EASO-a*. Ured za publikacije Europske unije.
- (Europska) Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda, *Narodne novine*, 18/97, 6/99, 14/02, 13/03, 9/05, 1/06, 2/10, 13/17.
- Fook, J. (2002). *Social work: Critical theory and practice*. Sage.
- Goeman, M., van Os, C., Bellander, E., Fournier, K., Gallizia, G., Arnold, S., Gittrich, T., Neufeld, I. i Uzelac, M. (2011). *Core Standards for Guardians of Separated Children in Europe. Goals for Guardians and Authorities*. <https://resourcecentre.savethechildren.net/publisher/dci-defence-for-children-international/>
- Herceg Pakšić, B. i Jeđud Borić I. (2017). *Procjena potreba za izgradnjom kapaciteta u sustavu zaštite djece bez pratnje. Završno izvješće*. Centar za nestalu i zlostavljenu djecu.
- Hermoso, J. C. R i Barišić, A. (2024). Transnational Social Work in the Context of Croatia. U: Eric, K, Marošević, K. i Sugawara, C. L. (ur.), *In this World Together: Global Social Work and Social Development* (str. 111-132). Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Pravni fakultet.
- Kenny, M. A. i Loughry, M. (2018). Addressing the Limitations of Age Determination for Unaccompanied Minors: A Way Forward. *Children and Youth Services Review*, 92, 15-21. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2018.05.002>
- Knežević, M., Miljenović, A. i Branica, V. (2013). *Teorija socijalnog rada*. Sveučilište u Zagrebu, Pravni Fakultet.
- Kraljević, R., Marinović, L. i Živković Žigante, B. (2011). *Djeca bez pratnje strani državljani u Republici Hrvatskoj*. UNHCR.
- Ljubotina, D. i Družić Ljubotina, O. (2022). *Doživljaj socijalne nepravde: psihosocijalna perspektiva*. FF Press. Preuzeto 3. prosinca 2023. s <https://doi.org/10.17234/9789533790503>
- Maguire, M. i Delahunt, B. (2017). Doing a Thematic Analysis: A Practical, Step-by-Step Guide for Learning and Teaching Scholars. *All Ireland Journal of Higher Education*, 9(3), 3351-33514.
- Marguč, S. i Žganec, N. (2021). Važnost socijalnog rada i psihosocijalne pomoći u radu sa žrtvama trgovanja ljudima. *Socijalne teme*, 1(8), 99-114.
- Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike – MROSP (2018). *Protokol o postupanju prema djeci bez pratnje*. Preuzeto 27. listopada 2023, s <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Socijalna%20politika/Obitelj%20>

- i%20djeca/Protokol%20o%20postupanju%20prema%20djeci%20bez%20pratnje.pdf
- Ministarstvo rada, mirovinskog sustava, obitelji i socijalne politike – MROSP (2021). *Nacionalni plan borbe protiv siromaštva i socijalne isključenosti za razdoblje od 2021. do 2027.* Preuzeto 22. ožujka 2022, s <https://mrosp.gov.hr/UserDocsImages/dokumenti/Glavno%20tajni%C5%A1tvo/Godi%C5%A1nji%20planovi%20i%20strate%C5%A1ka%20izvje%C5%A1%C4%87a/Nacionalni%20plan%20borbe%20protiv%20siroma%C5%A1tva%20i%20socijalne%20isklju%C4%8Denosti%20za%20razdoblje%20od%202021%20do%202027.pdf>
- Ministarstvo unutarnjih poslova – MUP (2023). *Statistički pokazatelji tražitelja međunarodne zaštite za 2022.* Preuzeto 20. siječnja 2024, s <https://mup.gov.hr/UserDocsImages/OTVORENI%20PODACI/Tražitelji%20međunarodne%20zaštite/web%20statistike%202022%20Q4%20TMZ.pdf>
- Ministarstvo unutarnjih poslova – MUP (2023). *Statistički pokazatelji tražitelja međunarodne zaštite do 30.9.2023.* Preuzeto 20. siječnja 2024, s <https://mup.gov.hr/pristup-informacijama-16/statistika-228/statistika-trazitelji-medjunarodne-zastite/283234>
- Obiteljski zakon, *Narodne novine*, 103/15, 98/19, 47/20, 49/23, 156/23.
- Odluka o objavi Opće deklaracije o ljudskim pravima, *Narodne novine*, 12/2009.
- Popović, H., Župarić-Iljić, D. i Kardov, K. (2022). “Nobody Asked Us a Thing”: Media Representations of the Attempt to Establish an Accommodation Centre for Asylum Seekers near Petrinja. *Revija za sociologiju*, 52(2), 153-181. <https://doi.org/10.5613/rzs.52.2.1>.
- Pravilnik o načinima i uvjetima ostvarivanja prava na smještaj azilanata, stranaca pod supsidijarnom zaštitom i stranaca pod privremenom zaštitom te sudjelovanja azilanata, stranaca pod supsidijarnom zaštitom i stranaca pod privremenom zaštitom u plaćanju troškova smještaja, *Narodne novine*, 3/16.
- Pravilnik o putnim ispravama za strance, vizama te o načinu postupanja prema strancima, *Narodne novine*, 36/08.
- Pravilnik o sadržaju zdravstvenog pregleda tražitelja azila, azilanata, stranaca pod privremenom zaštitom i stranaca pod supsidijarnom zaštitom, *Narodne novine*, 39/08.
- Profaca, B. (2016). Traumatizacija djece i mladih. *Ljetopis socijalnog rada*, 23(3), 345-361. <https://doi.org/10.3935/ljsr.v23i3.143>.
- Rigby, P. (2011). Separated and trafficked children: The challenges for child protection professionals. *Child Abuse Review*, 20(5), 324-340. <https://doi.org/10.1002/car.1193>
- Stanley, C. (2001). *Cold comfort: Young separated refugees in England.* Save the Children.
- Šelo Šabić, S. (2017). The Impact of the Refugee Crisis in the Balkans: A Drift Towards Security, *Journal of Regional Security*, 12(1), 51-75. <https://doi.org/10.11643/jissn.2217-995X171SPS80>
- Turtiainen, K. (2018). Recognising Forced Migrants in Transnational Social Work. *International Journal of Migration, Health and Social Care*, 14(2), 186-198. <https://doi.org/10.1108/IJMHC-11-2016-0042>

- Unicef (n.d.). *Konvencija o pravima djeteta*. Preuzeto 25. kolovoza 2021, s https://www.unicef.hr/wp-content/uploads/2017/05/Konvencija_20o_20pravima_20djeteta_full.pdf
- Uredba Europskog parlamenta i Vijeća (2016) 2016/679 od 27. travnja 2016. godine o zaštiti pojedinaca u vezi s obradom osobnih podataka i o slobodnom kretanju takvih podataka te stavljanju izvan snage Direktive 95/46 EZ (Opća uredba o zaštiti podataka). OJ L 119, 4.5.2026.
- Zakon o azilu, *Narodne novine*, 79/07, 88/10, 143/13.
- Zakon o djelatnosti socijalnog rada, *Narodne novine*, 16/19, 18/22.
- Zakon o međunarodnoj i privremenoj zaštiti, *Narodne novine*, 70/15, 127/17, 33/23.
- Zakon o obveznom zdravstvenom osiguranju i zdravstvenoj zaštiti stranaca u Republici Hrvatskoj, *Narodne novine*, 80/13, 15/18, 26/21, 46/22.
- Zakon o potvrđivanju Europske konvencije o ostvarivanu dječjih prava, *Narodne novine*, 1/10.
- Zakon o potvrđivanju Konvencije o zabrani i trenutnim djelovanjima za ukidanje najgorih oblika dječjeg rada (br. 182), *Narodne novine*, 5/01.
- Zakon o potvrđivanju Konvencije Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnoga organiziranog kriminaliteta, Protokola za sprječavanje, suzbijanje i kažnjavanje krijumčarenja ljudi, posebice žena i djece, *Narodne novine*, 14/2002.
- Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o suzbijanju trgovanja ljudima, *Narodne novine*, 7/07.
- Zakon o potvrđivanju Konvencije Vijeća Europe o zaštiti djece od seksualnog iskorištavanja i seksualnog zlostavljanja, *Narodne novine*, 11/11.
- Zakon o potvrđivanju Ugovora o suradnji između Vlade Republike Hrvatske i Visokog povjerenika Ujedinjenih naroda za izbjeglice, *Narodne novine*, 11/01.
- Zakon o socijalnoj skrbi, *Narodne novine*, 18/22, 46/22, 119/22, 71/23, 156/23.
- Zakon o strancima, *Narodne novine*, 133/20, 114/22, 151/22.
- Žižak, A. (1997). Elementi profesionalne kompetentnosti socijalnih pedagoga. *Kriminologija i socijalna integracija*, 5(1-2), 1-10.
- Žižak, A. (2008). Činitelji rizika i iskustva djece (stranaca) odvojene od roditelja. U: Jelavić, M. (ur.), *Djeca bez pratnje: Djeca stranci odvojena od roditelja: Zbornik priopćenja s Okruglog stola* (str. 43-52). Pravobranitelj za djecu.
- Župarić-Iljić, D. i Mlinarić, D. (2015). Strani maloljetnici bez pratnje u Republici Hrvatskoj: problematika učenja jezika i obrazovanja. *Migracijske i etničke teme*, 31(3), 333-363. <https://doi.org/10.11567/met.31.3.1>
- Župarić-Iljić, D. i Mlinarić, D. (2018). Skrb za djecu bez pratnje u Hrvatskoj: uloge i iskustva posebnih skrbnika. *Revija za sociologiju*, 48(3), 297-327. <https://doi.org/10.5613/rzs.48.3.2>
- Wattles, I. (2019). Intervju kao istraživačka metoda: teorijski aspekti. *Civitas* 9(2), 201-214.

WORKING WITH UNACCOMPANIED CHILDREN – FOREIGN NATIONALS IN THE REPUBLIC OF CROATIA – VIEWS FROM THE PERSPECTIVE OF EXPERTS

Miroslav Brkić, Anita Barišić and Martina Šmuc

Abstract

This paper aims to gain insight into the perspective of experts (special guardians of social workers and police officers for illegal migration) on the implementation of the work procedure with unaccompanied children (minors) and foreign nationals. In the qualitative research, data were collected in two focus groups, in which ten experts from public institutions participated (Regional Office of the Croatian Institute for Social Work, social welfare institutions and the police administration). The results showed how the research participants describe their work with unaccompanied children through interdepartmental cooperation between the police and the social welfare system, based on positive legal regulations to protect the rights and welfare of the child. They describe their professional role as informing about and ensuring the rights of the unaccompanied child and offering the child psychosocial support. The problems they face in their work are the lack of professional staff and translators, problems with infrastructure, refusal to cooperate by the minors, the feeling that they are being manipulated by the children, and the occurrence of professional and ethical dilemmas in their work. At the same time, they noted that the staff working with unaccompanied children need to have specific skills, such as knowledge of how to deal with traumatic experiences, empathy and qualities such as composure. As for the guidelines that can improve this area of work, they emphasize the importance of introducing mandatory medical screening of children, psychosocial support for children and the experts who work with them and ensuring the training of experts. The results of the research may be useful for the state authorities in developing public policies for dealing with unaccompanied children, but also in planning certain interventions to mitigate the consequences once they are on the territory of the Republic of Croatia.

Keywords: *unaccompanied children, social work, interdepartmental cooperation, competencies for working with unaccompanied children, psychosocial support*

ARBEIT MIT AUSLÄNDISCHEN UNBEGLEITETEN MINDERJÄHRIGEN IM DISTRIKT VUKOVAR-SRIJEM – EIN BLICK AUS FACHPERSPEKTIVE

Miroslav Brkić, Anita Barišić und Martina Šmuc

Zusammenfassung

Das Ziel dieser Arbeit ist, die Einsicht in die Perspektive von Fachpersonen (Betreuern, Sozialarbeitern und Polizeibeamten für illegale Migrationen) über die Arbeit mit unbegleiteten ausländischen Minderjährigen zu erhalten. In der qualitativen Forschung wurden die Angaben in zwei Fokusgruppen gesammelt, daran haben zehn Fachpersonen aus öffentlichen Institutionen teilgenommen (Bezirksamt des Zentrums für soziale Arbeit, Institutionen für Sozialhilfe und die regionale Polizeiverwaltung). Aus den Resultaten ist es sichtbar, wie die Befragten ihre Arbeit mit unbegleiteten Kindern, als teamübergreifende Zusammenarbeit der Polizei und des Sozialhilfesystems beschreiben, aufgrund von Rechtsvorschriften arbeiten sie im besten Interesse der Kinder, deren Rechte sie beschützen. Sie sind professionelle Betreuer, die informieren und Rechte der unbegleiteten Minderjährigen schützen, sowie den Kindern eine psychosoziale Unterstützung anbieten. Dabei werden sie mit Problemen konfrontiert, wie Mangel an Fachbetreuern und Übersetzern, Problemen der Infrastruktur, Ablehnung der Zusammenarbeit seitens der Minderjährigen, mit dem Gefühl,

dass sie von den Kindern manipuliert werden, sowie mit professionellen und ethischen Dilemmen bei der Arbeit. Sie führen auch an, dass Betreuer von unbegleitete Kindern über spezifische Kenntnisse verfügen müssen, z. B. Kenntnisse über Folgen von Traumen bei Kindern, Fähigkeiten wie Empathie und Eigenschaften wie z. B. Gelassenheit. Was die Richtlinien betrifft, wie man diese Arbeit besser machen könne, heben sie hervor, wie wichtig eine Einführung der obligatorischen medizinischen Begutachtung der Kinder, psychosoziale Unterstützung für Kinder und Fachpersonen, die mit ihnen arbeiten, sowie die Fortbildung für Fachpersonen wäre. Die Forschungsergebnisse können den Behörden nützlich sein, wenn sie öffentliche Politiken für die Arbeit mit unbegleiteten Minderjährigen erstellen, und auch wenn sie bestimmte Eingriffe planen, die Folgen von Traumen lindern sollen, wenn die Kinder schon auf dem Territorium der Republik Kroatien sind.

Schlüsselwörter: *unbegleitete Minderjährige, Soziale Arbeit, teamübergreifende Zusammenarbeit, Richtlinien für die Arbeit mit unbegleiteten Minderjährigen, psychosoziale Unterstützung*